

Poklicni rak: zapostavljena bolezen

Prof. dr. Metoda Dodič Fikfak

Vse avtorske pravice so pridržane. Gradiva ni dovoljeno razmnoževati ali razpošiljati v kakršnikoli obliki brez predhodnega pisnega dovoljenja avtorice.

Klinični center Ljubljana
Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa
www.cilizadelo.si

Projekt sofinancira Evropska unija

Definicija poklicne bolezni

SI

Poklicna bolezen je bolezen **povzročena** z daljšim neposrednim vplivom delovnega procesa in delovnih pogojev na določenem delovnem mestu ali na delu, ki sodi v neposredni okvir dejavnosti, na podlagi katere je oboleli zavarovan in je navedena v Seznamu PB.

Katera snov je karcinogen

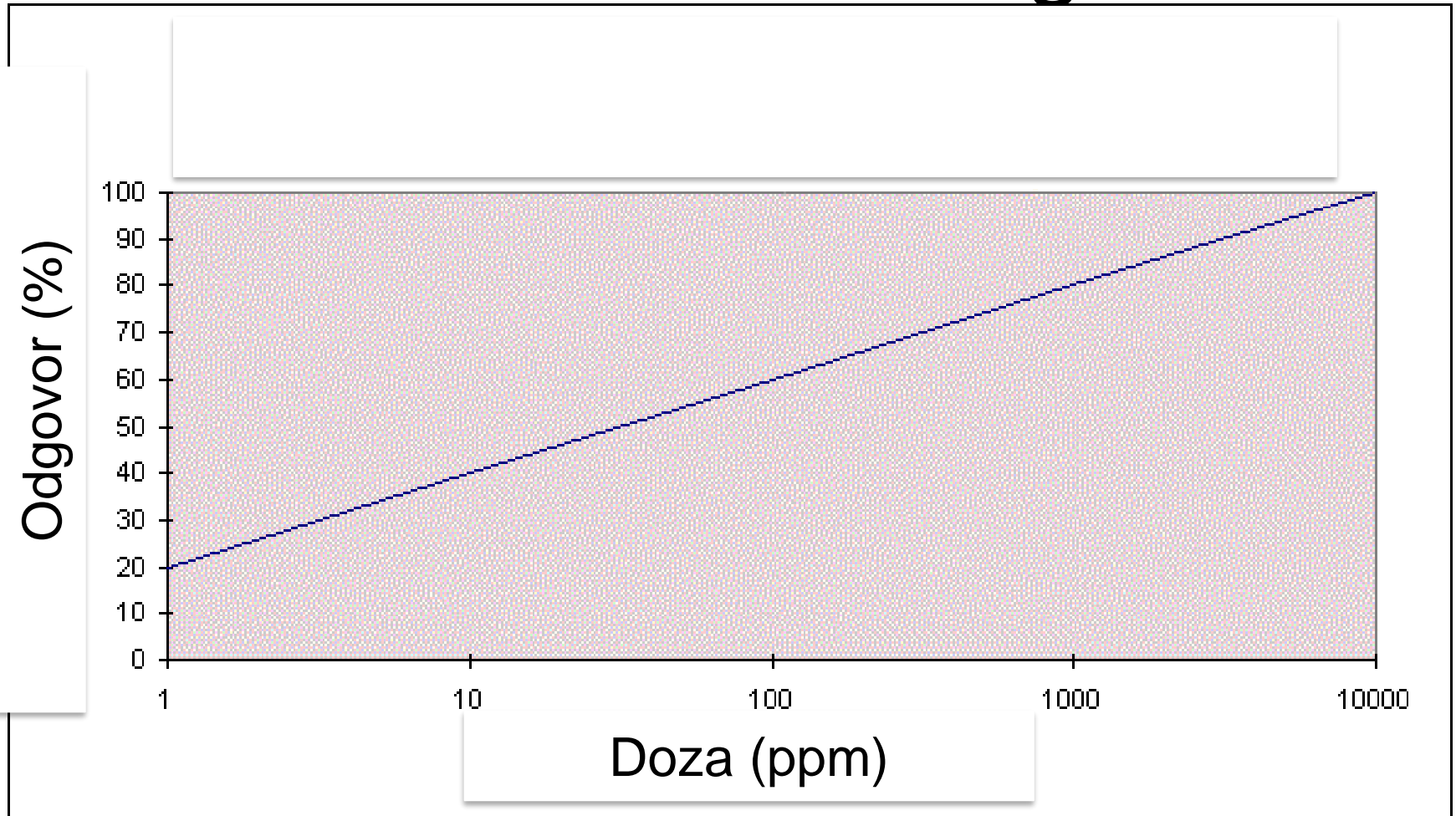
- Eksperiment na živali
- Epidemiološke študije in
- “naravni eksperiment”

Skupina strokovnjakov presodi predvsem **vzročno povezavo!** med izpostavljenostjo in boleznijo

VZROČNA POVEZAVA

- **Moč povezave**
- **Konzistenca**
- **Specifičnost povezave**
- **Časovna povezava**
- **Biološki gradient, doza-odgovor**
- **Biološka verjetnost**
- **Koherenca**
- **Eksperiment**
- **Analogija**

Od doze (odmerka) odvisen učinek za karcinogen

Analitične študije

- Intervencijske
- Opazovalne
  - **Kohortne**
    - Retrospektivne
    - Prospektivne
  - **Primer kontrola**
  - Presečne
  - Longitudinalne
    - Primerjava: prej/po
    - Prekinjene časovne serije
    - Ostale

Karcinogeni

IARC, SZO:

- Skupina 1
- Skupina 2A in 2B
- Skupina 3

German MAK commission

Lahko tudi klasifikacija HHS (*U.S. Department of Health and Human Services*)

2014:

ortho-toluidin (kemikalije za proizvodnjo gume, pesticidov in barv). Povzročča raka na mehurju pri ljudeh.

1-bromopropan, premaz za les (pentachlorophenol), rak na koži, pljučih, GIT

Cumen (v gorivu in celo tobaku): Iz njega se dela aceton in fenol, povzročča raka na pljučih

American Conference of Governmental Industrial Hygienists (ACGIH)

Snovi, ki povzročajo raka

Skupina I

- Kemična snov, pogoji izpostavljenosti oz. mešanica je **dokazano** rakotvorna za ljudi
- Obstajajo **zadostni dokazi** za rakotvornost pri živalih

Snovi, ki povzročajo raka

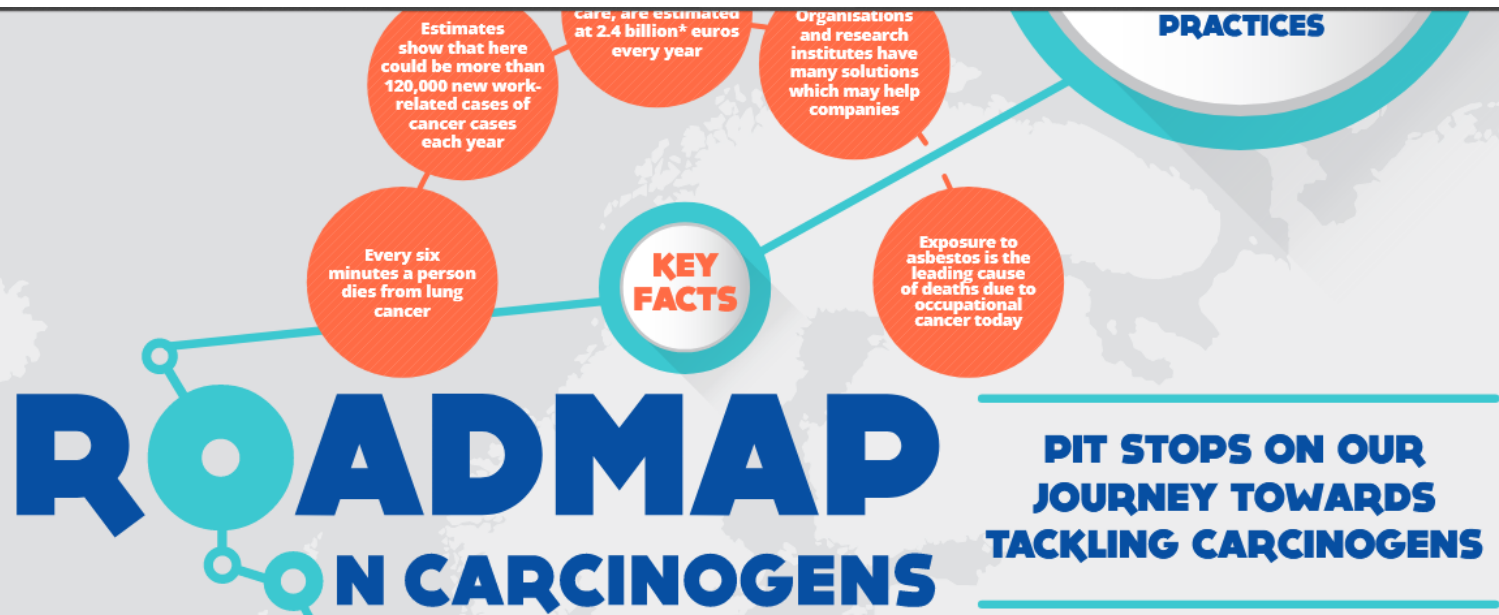
Skupina I (120)

Snovi:

- **Arzen,**
- **Azbest,**
- **Benzen,**
- **Berilij,**
- **Kadmij,**
- **Krom VI,**
- **Etilen oksid,**
- **Nikljeve spojine,**
- **Radon,**
- **Formaldehid,**
- **Silicijev dioksid, kristalinska komponenta,**
- **Azbestiformna vlakna, ki vsebujejo talk...**

Evropski dogovor o preprečevanju poklicnega raka 2016-2018/SI 446†

September 2018

In the Carcinogens and Mutagens Directive, the European Commission proposes setting 13 limit values for an initial group of carcinogenic substances

13

The BalcanOSH network focusing on occupational cancer

+4

Austria, Belgium, Estonia and the Netherlands are joining as the first countries

2016

6 In May 2016 in Amsterdam, 6 leading European organisations sign a covenant to commit themselves to stay active and start a voluntary action scheme

23

23 events dedicated to identifying and reducing carcinogens at the workplace throughout Europe

www.roadmaponcancerogens.eu launched to deliver solutions to businesses

7+ The Austrian Vienna EU Presidency Conference on

660 organisations, businesses and friends join the roadmap

60 solutions have been published from 13 different countries

2017

16 countries including half of the EU Member States are joining

Portuguese technical dialogue on carcinogens

A good practice exchange workshop at the A+A in Germany, by EU-OSHA, LASI & SLIC

Colloquium on prevention of risks of carcinogens at

EU-OSHA's Healthy Workplaces campaign 2018-2019 focuses on Dangerous Substances

50

Azbest (mezoteliom, pljučni rak, rak ovarijev, rak grla)

Benzen (levkemija)

Formaldehid (nazofaringealni rak, pljučni rak)

Hlapi, ki nastajajo pri varjenju (rak pljuč, grla in sečil)

Izpuhi dizel motorjev (pljučni rak)

Kremenčev pesek (nazofaringealni rak, pljučni rak)

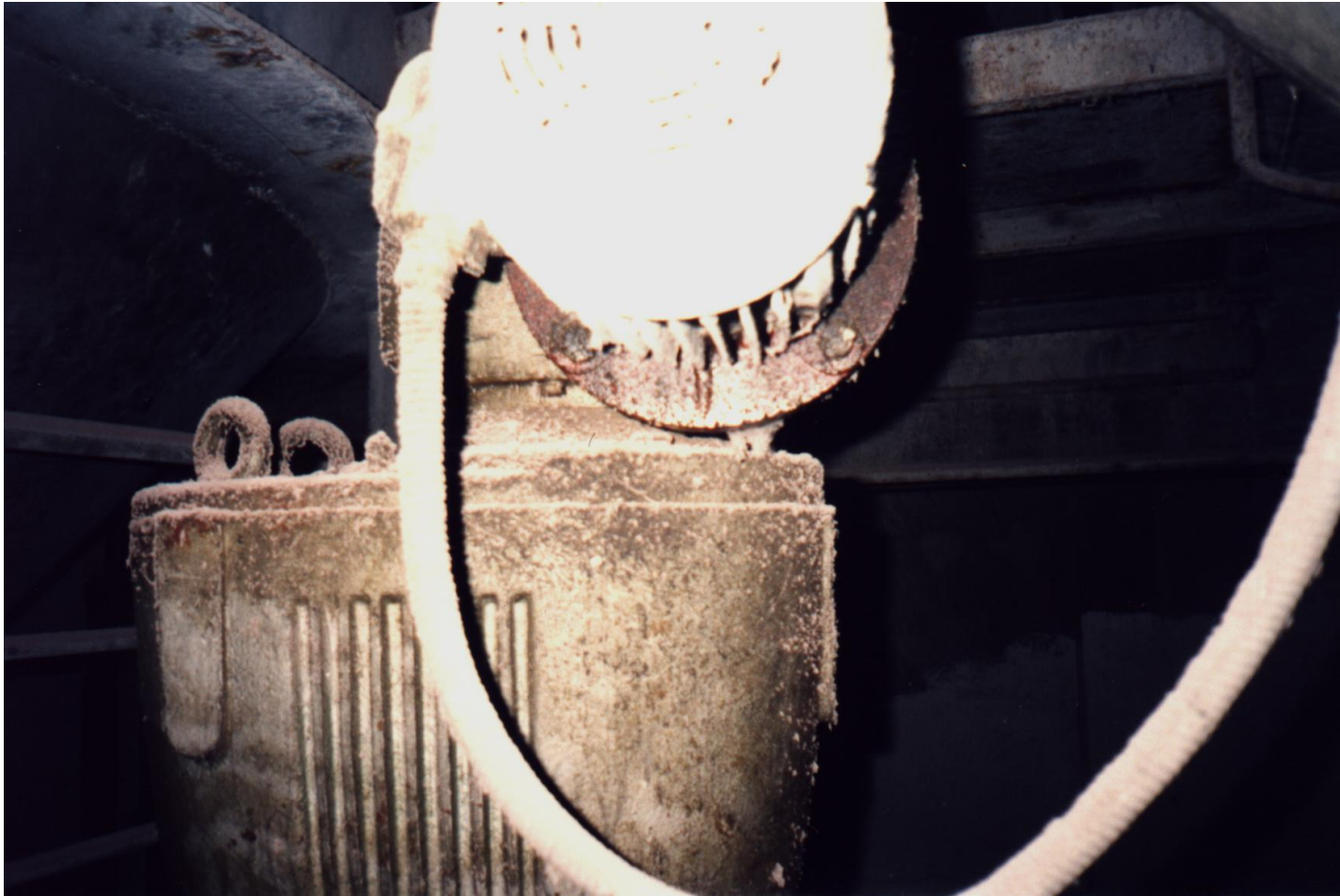
Krom VI (rak na pljučih)

Policiklični aromatski ogljikovodiki (pljučni rak, levkemija, rak sečnega mehurja)

Prah lesa (rak nosne votline)

Vinilklorid (rak jeter)

Nova/stara izpostavljenost

Strehe, pročelja, zavese

Več kot 1000 m²

Število z azbestom povezanih bolezni v SI, 1998 – 2013/2016

Bolezen	# Salonit	# SI	Razlika
Brez bolezni	553	715	162
Azbestoza	404	448/559	44
Bolezni plevre	1070	1189/1866	119
Mezoteliom	93	127/189	34
Pljučni rak	49	52/74	2
Rak GIT	10	10	/
Rak grla	1	2	1
Ostali raki	30	30	/
Mezoteliom&Pljučni rak	1	2	1
Rak GIT & Rak maternice	1	1	/
Vse bolezni	2212	2586	374

Rezultati

BOLEZEN	#	STAROST leta	SPOL M %	SPOL Ž %	CumA Exp A
azbestoza	448	62.5 28.6-93.9	71.5	28.5	31.8
b plevre	1188	58.3 31.1-93.6	71.5	28.5	15.5
mezoteliom	127	61.9 36.5-84.7	64.5	35.5	19.6
pljučni rak	52	62.6 41.6-84.8	87.8	12.2	19.2
rak GIT	10	60.5 55.2-65.7	80.0	20.0	25.2

50

Azbest (mezoteliom, pljučni rak, rak ovarijev, rak grla)

Benzen (levkemija)

Formaldehid (nazofaringealni rak, pljučni rak)

Hlapi, ki nastajajo pri varjenju (rak pljuč, grla in sečil)

Izpuhi dizel motorjev (pljučni rak)

Kremenčev pesek (nazofaringealni rak, pljučni rak)

Krom VI (rak na pljučih)

Policiklični aromatski ogljikovodiki (pljučni rak, levkemija, rak sečnega mehurja)

Prah lesa (rak nosne votline)

Vinilklorid (rak jeter)

Snovi, ki povzročajo raka

Skupina I (120)

Ekspozicijski pogoji:

- **proizvodnja Al,**
- **proizvodnja in popraviljanje čevljev,**
- **proizvodnja pohištva,**
- **proizvodnja jekla...**

Snovi, ki povzročajo raka

Skupina I (120)

Mešanice:

- **Alkohol,**
- **Mineralna olja,**
- **Lesni prah...**

Snovi, ki povzročajo raka

Skupina 2A

Kemična snov oz. mešanica je **verjetno rakotvorna** za ljudi:

- **Omejeni dokazi** za rakotvornost pri ljudeh
- **Zadostni dokazi** za rakotvornost pri poskusnih živalih

Snovi, ki povzročajo raka

Skupina 2A (cca 82)

Snovi:

- **Androgeni steroidi,**
- **Kloramfenikol,**
- **Dietil-sulfat,**
- **Fenacetin,**
- **Tetra-Cl-etilen**
- **Stiren oksid**
- **Glifosat...**

Snovi, ki povzročajo raka

Skupina 2A (cca 82)

Ekspozicijski pogoji:

- **Umetniško izdelovanje stekla,**
- **Frizerji,**
- **Rafinerije nafte,**
- **Izmensko delo...**

Nočno delo

- Danska vlada izplačuje odškodnine ženskam, ki so dobile rak na dojki in ki so delale nočno delo več desetletij;
- v to skupini so vključene medicinske sestre in stevardese, ki niso bile družinsko obremenjene z rakom na dojki.

Nočno delo

- Incidenca raka na dojki raste
- Hipoteza:
  - za to je deloma odgovorno onesnaženje s svetlobo
  - hipoteza sloni na prekinitvi cirkadianega ritma z večerno/nočno svetlobo
  - redukcija sinteze melatonina
  - hipoteza je podprta s prepričljivim živalskim modelom ($L_{ight}A_tN_{ight}$) in izsledki epidemioloških študij

Nočno delo

Epidemiološke študije

Megdal SP et al. (2005). Night work and breast cancer risk: A systematic review and meta-analysis

Metode dela: Študije 1960-2005
13 študij: 7 letalsko osebje (Ž)

Rezultati:	vsi	RO= 1.48; IZ 1.36-1.61
	letalsko osebje (Ž)	RO = 1.44; IZ 1.26-1.65
	samo nočne delavke	RO = 1.51; IZ 1.36-1.68

Nočno delo

Epidemiološke študije

Schernhammer ES et al. (2001). Rotating night shifts and risk of breast cancer in women participating in the Nurses' health study. (2006) ponovitev (115022)

Metode dela: Prospektivna kohortna študija
78562 sester (1988: število let izmenskega dela z najmanj tremi nočnimi na mesec)
1988-1998: 2441 rakov na dojki

Rezultati: 1-14&15 do 29 let dela RO 1.08; IZ 0.99-1.18
>30 let RO = 1.36; IZ = 1.04-1.78

Rezultati II: >20 let RO 1.79; IZ 1.06-3.01

Snovi, ki povzročajo raka

Skupina 2A (cca 82)

Mešanice:

- **Cvrtje na visoki temperaturi (emisije),**
- ***Mate (>65 st),***
- ***Zelo vroče pijače,***
- ***Rdeče meso...***

Snovi, ki se uporabljajo pri kemijskem čiščenju

- Perkloretlen (perchloroethylene, tetrachlorethylene)/2A
- Trikloretlen (trichlorethylene)/1
- Druga organska topila (benzen/1, toluen/3, etilbenzen/2B, p-ksilen, o-ksilen/3...)
- Poliklorirani bifenili (PCB/1)
- Metilen klorid (methylene chloride/2B)
- Vinil klorid (vinyl chloride/1)
- Vodikov peroksid (hydrogen peroxide/3)

Učinek perkloretilena

- Zelo pogosto se uporablja pri kemičnem čiščenju.
- Povzročča raka na živalih: **ledvicah**, (adenoma in adenocarcinoma), **požiralniku**, **materničnem vratu**, levkemijo, rak na jetrih (hepatocelularne tumorje)
- Pri človeku še ni popolnoma jasno, ali zanesljivo povzročča raka (IARC omejena verjetnost)

Učinek trikloretilena

(trichloroethene, acetylene trichloride, ethinyl trichloride,
1,1,2-trichloroethylene, TCE)

Je halogeniran ogljikovodik, ki se uporablja kot topilo pri razmaščevanju. Uporablja se pogosto pri kemijskem čiščenju, proizvodnji hrane, tiskarskih barvilih, kot splošni anestetik in analgetik.

Učinek trikloretilena

Pregled 80-ih člankov o vplivu TCE na nastanek raka:

- **rak na ledvicah** (RR= 1.7; CI= 1.1-2.7)
- rak na jetrih (RR= 1.9, CI= 1.0 – 3.4)
- non-Hodgkin limfoma (RR= 1.5; CI= 0.9-2.3)
- rak na materničnem vratu,
- Hodgkinova bolezen,
- multipli mielom.

Zelo verjetno je, da je bilo težko izolirati sam TCE in je to rezultat vpliva tudi drugih organskih topil pri kemijskem čiščenju

Državni pravni akti

Pravilnik o varovanju delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti rakotvornim in/ali mutagenim snovem (Ur.list RS, št. 56/99)

HVALA ZA VAŠO POZORNOST

